

Från
Carolina Hillerdal Ljungqvist
Miljökontoret
2020-10-26

Till
Fanny Sundberg, *Ninos Merza*
Stadsbyggnadskontoret

Spridningskorridorer inom detaljplan för Hjärmsättra 1:3

Bakgrund

Samhällsbyggnadskontoret i Södertälje kommun har tagit fram ett förslag till detaljplan för Hjärmsättra 1:3. Detaljplanen har varit ute på samråd 4-31 maj 2020. Länsstyrelsen efterfrågade i samrådet en utredning av hur detaljplanen påverkar gröna kilar och spridningskorridorer. Samrådsförslaget har legat till grund för denna beskrivning av detaljplanens påverkan på den gröna kilen och spridningssamband. *Notis revidering 2023-01-17: Planförslaget har justerats efter samråd men beskrivning och bedömning av detaljplanens påverkan på gröna kilen och spridningssamband baserad på samrådsförslag bedöms fortfarande aktuell.*

Detaljplaneområdet ligger inom Bornsökilen, Inför samrådet har en naturvärdesinventering utförts. Förekomst av större vattensalamander och dess livsmiljöer har utretts och ett samråd har hållits med länsstyrelsen om skyddsåtgärder för större vattensalamander för att undvika negativ påverkan på den lokala populationen.

Planförslaget har även delvis anpassats efter naturvärdesinventeringen för att minska påverkan på områden med höga naturvärden samt efter länsstyrelsens föreläggande i beslut (527-21 154-2020) om skyddsåtgärder för större vattensalamander.

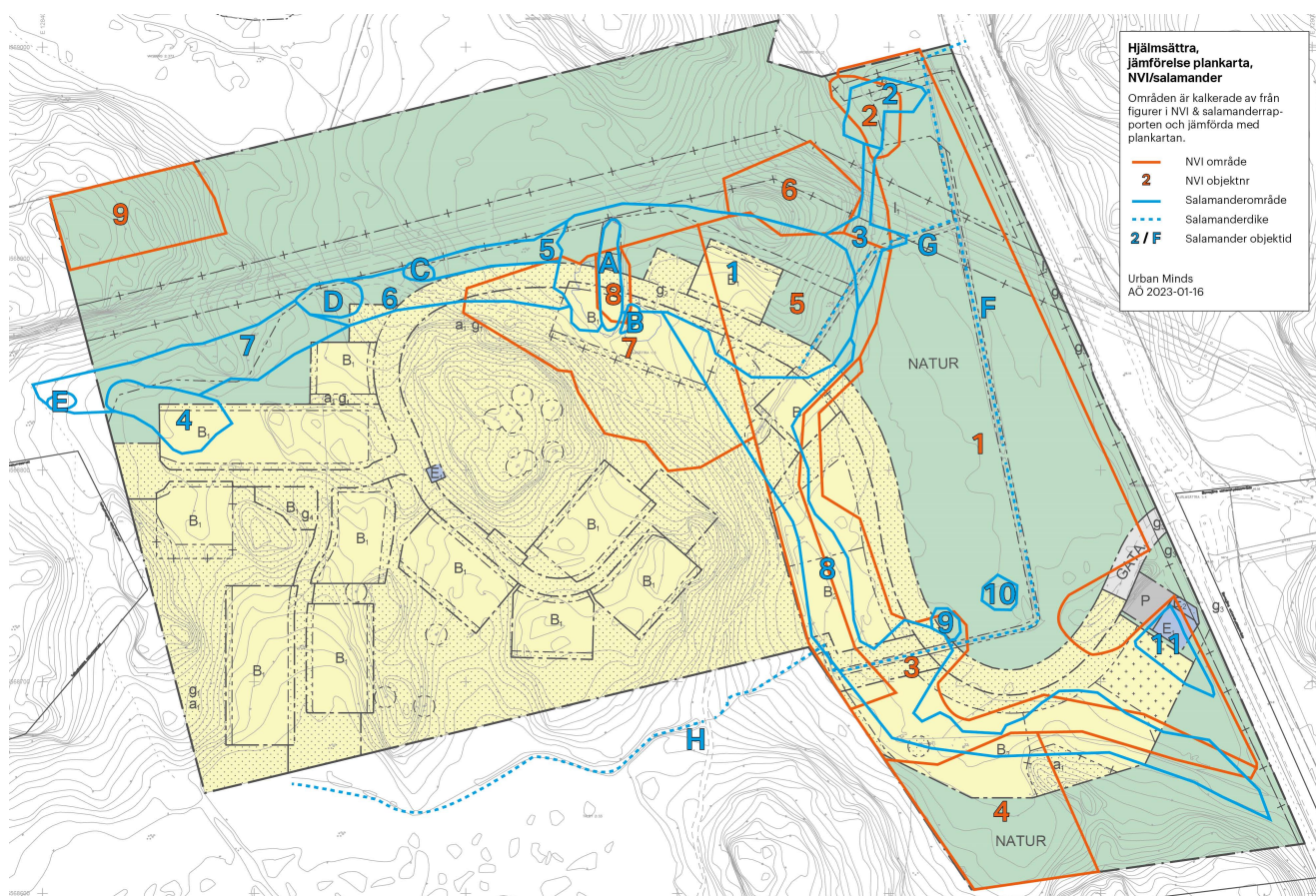
Förutsättningar

Biologisk mångfald

Inom detaljplaneområdet har en naturvårdsinventering (NVI) gjorts (Ekologigruppen 2019), se figur 3. Delar av området har pekats ut som klass 3, påtagligt naturvärde, och klass 4, visst naturvärde. Även en riktad inventering och utredning av större vattensalamander har genomförts som anger förslag till skyddsåtgärder (Ekologigruppen, 2019). Området består till stor del av yngre barrskog. Inslag av hällmarker, småvatten och lövskog finns inom detaljplaneområdet. Öster om detaljplaneområdet finns en betesmark som delvis är sank och igenväxt med videbuskage.

I NVI:n konstaterades 12 st naturvårdsarter, samt ytterligare tre arter från artportalen. Sju av arterna är skyddade enligt artskyddsförordningen och tre är rödlistade. Ytterligare en rödlistad art, spillkråka (NT), finns listad i artportalen men i naturvärdesinventeringen har inte några spår av spillkråka noterats i området. De påträffade naturvårdsarterna är knutna till områden med lång hävdkontinuitet, lövskogar och lundar, äldre tall samt blöta och tuviga marker och småvatten. Område 9 (hällmarkstallskog) samt stor del av område 1 (hagmark) har undantagits från detaljplaneområdet. Delar av område 5 (triviallövskog med ädellövinslag) och 7 (triviallövskog, blandskog) med påtagligt naturvärde samt större delen av område nummer 3 (triviallövskog) med visst naturvärde kommer att försvinna med planförslaget. Område 8 med påtagligt naturvärde utgörs av ett viltvatten. Norra delen av viltvattnet skall enligt länsstyrelsens föreläggande bevaras och förses med ledstrukturer och detaljplanen kommer att anpassas efter detta. Viltvattnets funktion kommer att förändras eftersom det korsas av en väg och exploatering sker runtom. Viltvattnet blir genom detta exponerat för mer ljusinstrålning och störningar och dess betydelse för skogslevande arter kommer att minska. Områdena med numrering återfinns som

orange markering i kartan i figur 1 nedan. Ett antal skyddsvärda träd har mätts in och försetts med skyddsbestämmelser som anger att de enbart får fällas om de utgör en säkerhetsrisk eller är sjukt, se figur 1.

Figur 1 (rev 2023-01-17): Plankarta samt miljöer för vattensalamander (blått) och områden med naturvärde enligt NVI (orange).

Skyddade områden

Biotopskydd

I planområdets södra del finns ett dike som omfattas av biotopskyddet. Enligt planförslaget skall en väg dras över diket. Vid korsningen med diket läggs en trumma över diket. Trumman anpassas i enlighet med länsstyrelsens beslut (527-21154-2020) med halvtrumma och ledstrukturer för att minska risk att större vattensalamander och andra groddjur blir överkörda. Eventuell biotopskyddsdispens kommer att sökas hos länsstyrelsen för åtgärden.

Naturresevat

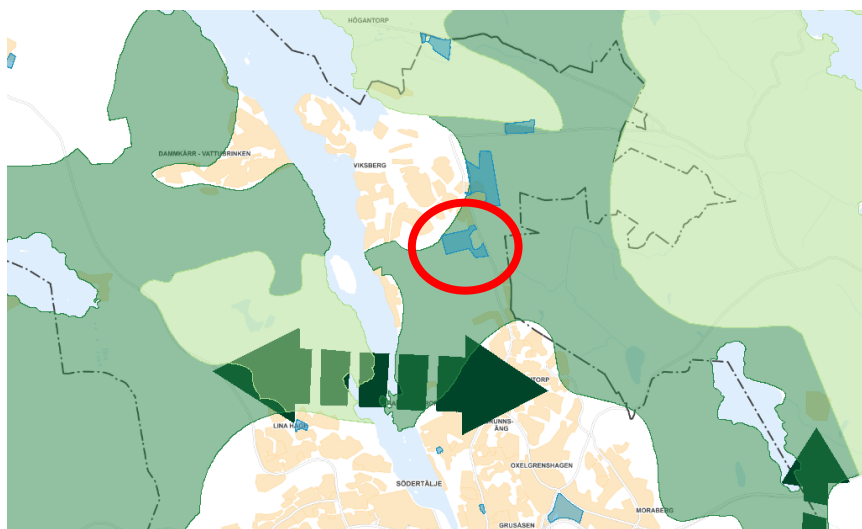
Talbyskogens naturresevat ligger i anslutning till västra delen av planområdet. I planområdet planeras för en ny entré till naturresevatet med en mindre reservatsparkering. Delar av tomtmarken kommer nära reservatet i västra delen av planområdet.

Natura 2000

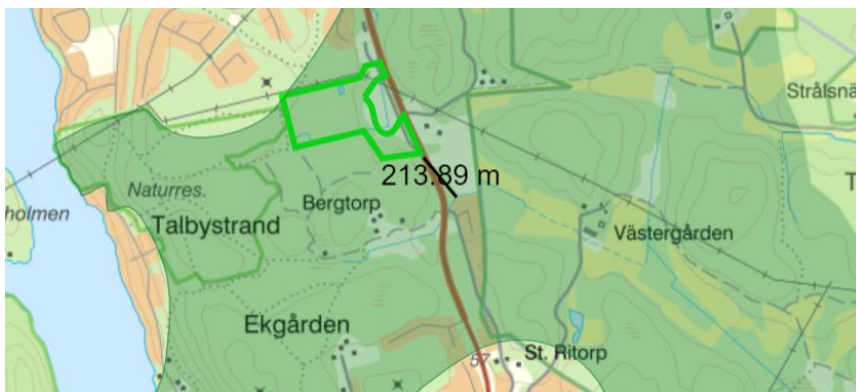
I västra delen av Talbyskogen finns ett Natura2000-område som består av äldre grandominerad skog och åsbarrskog. Området ligger ca 600 m väster om planområdet. Enligt områdets bevarandeplan anges ett hot vara ökad exploatering i närliggande bostadsområden. Detta syftar troligtvis på bostadsområdena Talbystrand och Viksäter som angränsar till Talbyskogens naturreservat i sydväst och nordväst.

Regional grönstruktur

Planområdet ligger inom regional grön kil, Bornsjökilen. Värdekärnor finns väster om detaljplaneområdet och Södertälje kanal, Lina naturreservat, och öster om planområdet, Bornsjöns naturreservat. Över Södertälje kanal är ett grönt svagt samband utpekad. (Se figur 2). Den gröna kilen fungerar i området runt detaljplanen som en spridningskorridor mellan Lina naturreservat och landsbygden norr om Södertälje och Bornsjöns naturreservat och naturområden i norra delarna av Salem, Botkyrka och Huddinge kommuner. En riktlinje är att gröna kilar bör vara minst 500 m breda. Om kilens bredd är mindre än 500 m räknas det ofta som ett svagt grönt samband, som riskerar att ha försämrade ekologiska funktioner. De svaga sambanden är viktiga för att kilarna ska hänga samman och är känsliga för åtgärder som klipper av det svaga sambandet (RUF5 2050, Stockholms läns landsting 2018). Den gröna kilen är ca 2,2 km bred längs kusten mot Södertälje kanal och ca 1,5 km bred längs Viksbergsvägen. Längs med kusten samt längs med Viksbegrsvägen är kilen dock uppbruten av bebyggelse och de ekologiska spridningskorridorerna är sannolikt svagare då bostadsbebyggelse och väg kan utgöra barriärer eller störningar för vissa organismer. Delar av det som är utpekad som grön kil är redan planlagt eller i påbörjade planer, i området runt Ekgården (söder i kartan) samt Ängsbacken (norrut i kartbilden). Mellan detaljplanens sydöstra spets och närmaste bostadsområde söderut, Fridshäll, är det bara drygt 200 m (figur 3). Detaljplanen bidrar till att minska bredden på den gröna kilen vid Viksbergsvägen.

Figur 2: Regionala gröna kilar (grönt) samt pågående detaljplanearbeten (blått). Aktuell detaljplan är markerad med röd ring och ligger inom Bornsjökilen. Över Södertälje kanal är ett grönt svagt samband utpekad (grön pil). Detaljplanen ligger mellan två värdekärnor i den gröna kilen; Lina naturreservat väster om kanalen och Bornsjöområdet öster om detaljplaneområdet. Värdekärnorna är markerade med ljusare grön färg.

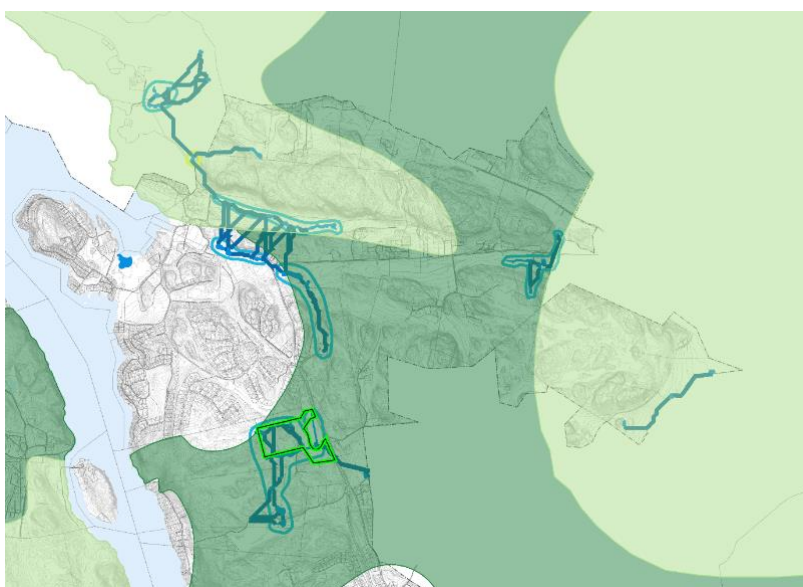
Figur 3. Grön kil markerad i grönt, detaljplanen markerad med ljusgrön linje. Avstånd till närmaste bostadsbebyggelse söderut från detaljplanens sydöstra spets är drygt 200 m.

Spridningssamband inom den gröna kilen

Södertälje kommun har utrett spridningssamband för större vattensalamander, gammal barrskog (modellart tofsmes), generella barrskogsarter (modellart kungsfågel), ädellövskog (modellart brun guldbagge) samt pollinatörer. Samtliga analyser har utförts av Ekologigruppen på uppdrag av Södertälje kommun. Analysen för större vattensalamander omfattar Viksbergsområdet i nordöstra delen av Södertälje kommun, medan de andra analyserna omfattar kommunen som helhet. Analysen för pollinerare utfördes 2018, medan övriga analyser utfördes hösten 2019.

Större vattensalamander

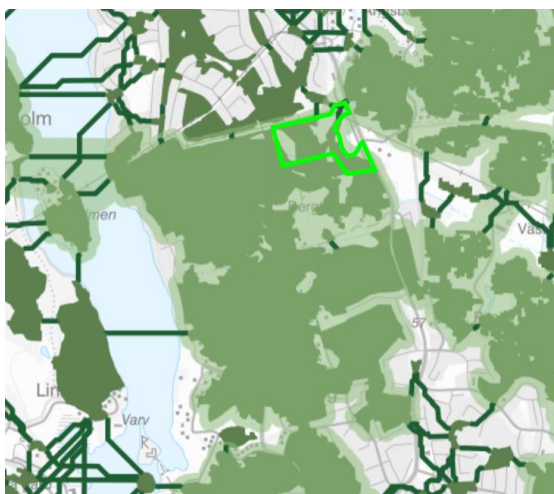
Inom detaljplaneområdet har förekomst av större vattensalamander inventerats (Ekologigruppen, 2019). Spridningssamband för större vattensalamander har också utretts inom Viksbergsområdet i nordöstra delen av Södertälje kommun (Ekologigruppen, 2020). Spridningsanalysen visar att planområdet ligger inom ett kärnområde för större vattensalamander, med flera lämpliga livsmiljöer och fortplantningsmiljöer, se figur 4.

Figur 4: Livsmiljöer och spridningssamband för större vattensalamander. Planområdesgränsen syns som grön-svart linje. Livsmiljöer för större vattensalamander i blått, spridningsvägar mellan dem i mörkblå linjer, kärnområden är inringade med ljusare blåa linjer. Detaljplaneområdet ligger inom ett kärnområde för större vattensalamander. Gröna kilar är angivna i mörkgrönt samt för värdekärnor i ljusgrönt.

Generell barrskogsart (modellart kungsfågel).

För generella barrskogsarter som inte är så störningskänsliga är området väl sammanhängande, men passagera över Viksbergsvägen mellan Talbyområdet och Bornsjöområdet är begränsade av bostadsbebyggelse och öppen mark och en kraftledningsgata samt mindre områden med lövskog (figur 5). Mindre störningskänsliga arter kan dock förväntas sprida sig mellan lämpliga livsmiljöer genom barrskog, villatrådgårdar och mindre, öppna, områden. I analysen över Södertälje kommun utgörs hela kommunen av kärnområde för kungsfågel, dvs den är vanligt förekommande överallt. Inom detaljplaneområdet finns livsmiljöer och spridningssamband, men då i princip all barrskog utgörs av livsmiljö, är påverkan från detaljplanen liten.

Figur 5: Karta över spridningssamband för generella barrskogsarter, modellart kungsfågel. Livsmiljöer för i mörkgrönt, viktigaste spridningskorridorerna i ljusare grönt, spridningssamband i mörkgröna linjer. Detaljplanen är markerad med ljusgrön linje.

Äldre barrskog (modellart Tofsmes)

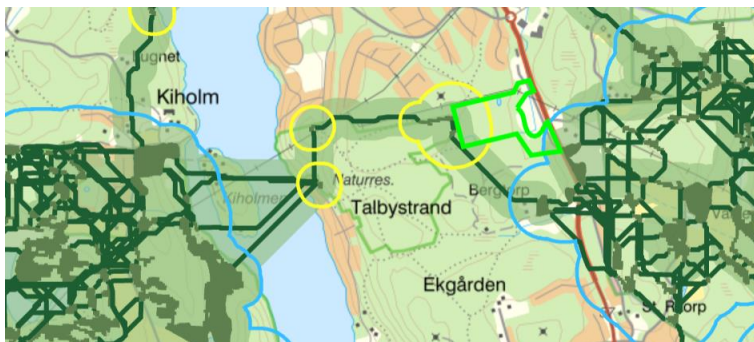
I anslutning till detaljplaneområdet finns relativt gott om äldre barrskog. Spridningssambanden över Viksbergsvägen är enligt analysen tydligast söder om detaljplanen, men ett spridningssamband korsar planområdet, se figur 6. Talbyområdet utgör ett kärnområde för tofsmes och detaljplanen befinner sig i anslutning till detta område. Område nr 9 som enligt NVI utgör en livsmiljö som bör bevaras, ingår inte längre i detaljplaneområdet och påverkas inte direkt av detaljplanen.

Figur 6: Karta över spridningssamband för äldre barrskog, modellart tofsmes. Livsmiljöer (gröna fält), spridningssamband (mörkgröna linjer), viktiga spridningskorridorerna (vita fält med blå kontur) samt detaljplaneområdet (ljusgrön linje).

Ädellövskog, modellart brun guldbagge

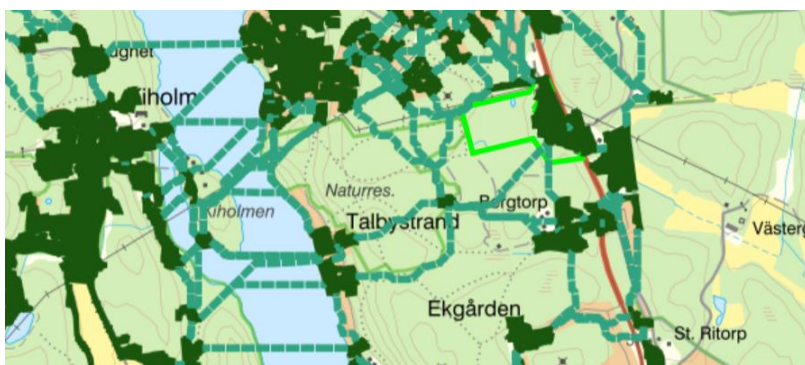
Strax väster om planområdet är livsmiljöer för brun guldbagge utpekade, i utkanten av Talbyskogens naturreservat, se figur 7. Dessa är betecknade som "stepping stones", och utgör inte sammanhängande större kärnområden, men är viktiga för spridningen mellan kärnområden för ädellövskog i Lina naturreservat och Bornsjöns naturreservat. En spridningskorridor finns söder och väster om detaljplaneområdet. I Talbyområdet är förekomsten av ädellövskog sparsam, vilket innebär att det är ont om lämpliga livsmiljöer. Enligt naturvärdesinventeringen finns ett område med hassel- och ekskog med påtagligt naturvärde inom planområdet (nr 5, NVI, Ekologigruppen 2019). Detta är inte utpekat i analysen men kan ha viss betydelse för arter knutna till ädellövskog. Inom detta område planeras bebyggelse, men vissa träd har undantagits från exploatering och försetts med skyddsbestämmelser.

Figur 7: Karta över livsmiljöer och spridningssamband för ädellövskog, modellart brun guldbagge. Detaljplaneområdet markerat med ljusgrön linje. Livsmiljöer i militärgrönt, spridningssamband i mörkgröna linjer, de viktigaste spridningskorridorerna svagt grönt. Kärnområden omringade i blått, kärnområden "stepping stones" inringade i gult.

Pollinatörer

Viktiga strukturer för pollinatörer i landskapet är bland annat mosaikartade landskap med brynzoner, betesmarker och villaträdgårdar med lummig karaktär där blommande växter kan finnas. Utpekade livsmiljöer finns i direkt anslutning till detaljplanen, på hagmarken i öster som detaljplanen angränsar till (figur 8). Hagmarken ingår i ett källhabitat, ett större landskap med hög koncentration av livsmiljöer för pollinatörer. Spridningsvägar finns runt detaljplaneområdet men inte inom detaljplaneområdet. I NVI konstaterades två områden som kan ha betydelse för pollinatörer, en hållmark i nordöst mot kraftledningsgatan (nr 5), samt betesmarken (nr 1). Område 5 utgörs av naturmark i planförslaget. Område 1 ligger utanför detaljplanen. Åkermarken har på senare tid använts för extensivt bete.

Figur 8: Karta över spridningssamband för pollinatörer. Spridningsavstånd är analyserade för 250 m och 750 m, båda syns i kartan. Livsmiljöer i mörkt grönt, spridningssamband som streckade gröna linjer. Detaljplanens gräns i ljusgrönt.

Konsekvenser

De spridningsanalyser som har utförts i området kan inte ge en fullständig bild av detaljplanens påverkan, men representerar flera olika artgrupper och naturtyper, vilket ger en bild av risken för påverkan på biologisk mångfald. Sammantaget bedöms påverkan på spridningssambanden vara litet.

Detaljplaneförslaget riskerar att medföra negativa konsekvenser genom att naturmark tas i anspråk, att störningar ökar och att exploateringen medför att den gröna kilen försvagas vid Viksbergsvägen. Analyserna av spridningssambanden visar att påverkan från planförslaget sannolikt är liten, med undantag från påverkan på större vattensalamander. Då större vattensalamander är skyddad enligt artskyddsförordningen 4 § har en särskild utredning genomförts och skyddsåtgärder samrättats med länsstyrelsen för att minska risken för negativ påverkan på större vattensalamander och dess livsmiljöer.

Runt Viksbergsvägen är den gröna kilen uppbruten av bebyggelseområden och planförslaget riskerar att medföra att passagen över Viksbergsvägen försvåras ytterligare för vissa arter. Många arter kan troligtvis passera villabebyggelsen vid Fridshäll, samt bebyggelsen som planeras inom den aktuella detaljplanen, men det kan inte uteslutas att detaljplanen innebär en viss negativ påverkan för störningskänsliga arter. Detta gäller arter som är knutna till kontinuerliga skogar och är känsliga för kantzons effekter, mänsklig närvaro och vägtrafik. Arter som ogärna rör sig över öppna ytor kan redan nu ha svårt att hitta passager över Viksbergsvägen, då skogsområdet söder om planområdet möts av öppet jordbrukslandskap öster om vägen, norr om bostadsområdet Fridshäll. Analyserna för generell barrskogsart (kungsfågel, mindre störningskänslig) och äldre barrskog (tofsmes), visar att planförslaget inte har så stor påverkan på spridningsmöjligheterna, då livsmiljöer och viktiga spridningssamband i första hand återfinns utanför detaljplaneområdet. Planförslaget kan dock ha en indirekt effekt genom ökad störning.

Spridningssambanden för ädellövskog är svagt mellan de två kärnområdena vid Lina och Bornsjön. Exploateringen påverkar troligtvis inte ädellövskogsknutna arter och dess spridningsmöjligheter i någon större utsträckning då inga livsmiljöer är utpekade inom detaljplaneområdet, men exploatering av ek- och hasselskog inom detaljplaneområdet (NVI objekt 5) kan vara negativt för naturvårdsarter som grüngöling och spridningssambanden för ädellövskog. I detaljplaneförslaget har vissa träd skyddats vilket är positivt för bevarandet av spridningssambanden. Om ädellövträd i området tillåts stå kvar, gärna i solexponerade lägen, och på sikt uppnå hög ålder kan detta vara positivt för arter knutna till ädellöv.

För pollinerare kan trädgårdar och ett mer uppbrutet landskap med öppna ytor vara positivt då det kan öka mängden blommande växter i trädgårdar och längs bryn och vägkanter. Den föreslagna bebyggelsen kan medföra positiva effekter om trädgårdar med blommande växter anläggs. Att den yngre barrskogen i västra delen av planområdet bryts upp i luckor och solinstrålningen ökar kan också ha positiva effekter för vissa insekter. Indirekt kan planförslaget också medföra negativa effekter om det medför att beteshävdanden upphör i hagmarken öster om detaljplaneområdet. Även grüngölingen kan påverkas negativt om hävd av betesmarken upphör.

Den nya entrén bidrar till ökad tillgänglighet till reservatet. En kantzons effekt kan uppkomma om skog avverkas i anslutning till naturreservatsgränsen. Exploatering av detaljplanen bedöms inte direkt påverka Natura2000-området då inga kantzons effekter uppstår i anslutning till Natura2000-området.

Rekommendationer

För att minska risken för negativ påverkan på spridningssamband inom Bornsjökilen rekommenderas anpassningar av detaljplanen, samt skötsel av naturmark enligt nedan:

1. Genomföra skyddsåtgärder för större vattensalamander enligt separat utredning innan exploatering. Åtgärder som gynnar större vattensalamander har sannolikt även en positiv effekt på andra groddjur. Vid projekteringen av vägen över viltvattnet behöver hänsyn tas till hydrologin så att inte viltvattnet riskerar att dräneras av åtgärden.
2. För att gynna pollinatörer: Säkerställa beteshävd eller annan hävd som gynnar blommande växter, tex sen slätter, i område 1 enligt NVI, som ligger öster om planområdets avgränsning samt bevara område 6 enligt NVI, bryn med hållar i enlighet med planförslaget, och säkerställa att det inte växer igen med sly. I planbestämmelserna minimera hårdgjorda ytor för att främja förekomst av lummiga trädgårdar och kantzoner med naturlig vegetation. Gynna blommande och bärande växter i brynzoner mot betesmarken, vägar och öppna områden genom riktad skötsel.
3. För att gynna arter knutna till lövskog: Detaljplaneförslaget innebär troligtvis liten påverkan, men viss möjlighet till att gynna arter med liknande habitatkrav finns om ädellövträd sparas inom detaljplaneområdet och sköts på ett sådant sätt att de tillåts nå hög ålder. Ökad solexponering av träden är också positivt för många av dessa arter. Genom att gynna lövträd i halvöppen mark kan arter som är beroende av mosaikartade landskap med solexponerade ädellövträd gynnas. Bevara lövträd i område 5, gynna särskilt äldre lövträd och hassel genom frihuggning och urgallring av gran. För vissa lövträd kan det vara en lösning att hamla träden, om man vill bevara dem men anpassa dem till bebyggelsen. Detta bör dock inte genomföras på äldre träd men kan med fördel användas som skötsel på yngre träd. Bevara och friställ ädellöv i naturmark genom riktad skötsel.
4. För att gynna arter knutna till äldre barrskog: I de delar som anges som naturmark inom detaljplanen, införa en skötsel som gynnar utvecklingen av kontinuitetsskog med hög ålder. Behåll träd, i synnerhet äldre tallar inom planområdet. Tofsmesen mfl arter kan nyttja dessa områden för att ta sig mellan lämpliga miljöer. Inrikta skötseln av naturmark i detaljplanen på naturvård och rekreation, vilket innebär att skogen får utvecklas mer naturligt och nå högre ålder än i produktionsskogen.
5. Området runt Viksbergsvägen utgör ett svagt parti i Bornsjökilen, som inte är utpekad som svagt samband i RUF5. Vid framtida planering och revidering av de regionala gröna kilarna behöver hänsyn tas till detta så att inte de gröna sambanden klipps av. Detta ligger dock utanför arbetet med den aktuella detaljplanen.

Källor:

Detaljplan för Hjälmsättra 1:3 Inom Viksberg i Södertälje. Samrådshandling, 2020-03-23, Södertälje kommun

Naturvärdesinventering i Hjälmsättra, Södertälje kommun, Ekologigruppen 2019

Inventering av livsmiljöer för större vattensalamander. Underlag för detaljplanering av planområdet Hjälmsättra i Södertälje kommun, Ekologigruppen, 2019

Kunskapsunderlag för pollineringsplan för Södertälje kommun Kartläggning av potentiella livsmiljöer för vildbin samt förslag till åtgärder i tätortsnära miljöer, Ekologigruppen, 2019

Ekologiska samband i Södertälje. Kartläggning av de ekologiska sambanden för kungsfågel, tofsmes, brun guldbagge och större vattensalamander genom spridningsanalyser i GIS, Ekologigruppen 2020

RUF5 2050. Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, Stockholms läns landsting, 2018.